

Förord

Representanter för olika miljöräddningsmyndigheter inom Norden deltog åren 1985-1997 i ett samarbete i "Styrgruppen för Nordiskt Forsknings- och Utvecklingsarbete för Bekämpning av Kemikalieolyckor". Arbetet bedrevs i form av gemensamma nordiska projekt (Ref. 137) som delfinansierades av Nordiska ministerrådet. Bakgrunden till styrgruppens tillkomst var de mycket allvarliga kemikalieolyckor (bl.a. Olycka nr 9) som hade inträffat i världen och där det konstaterades att förmågan att bekämpa svåra kemikalieolyckor är begränsad.

Gruppen utarbetade en gemensam nordisk strategi (Ref. 140) för åtgärder mot kemikalieolyckor där huvudpunkterna bl.a. är fysisk planläggning, riskanalyser, vägvalsstyrning, olycksstatistik, olycksrapportering, landstäckande beredskap, bekämpningsteknik, särskilda beredskapsstyrkor, resurssamordning, informationsgivning, utbildning, övningar, sanerings- och restaureringsteknik.

Bland de projektområden som gruppen behandlat kan nämnas metoder för räddningstjänst, saneringsmetoder, miljökonsekvenser, spridning i luft, spridning i vatten, spridning i mark, indikeringsutrustning, testanläggningar, sambandsutrustning, absorberingsmedel och samlagring av kemikalier.

Styrgruppens projektverksamhet upphörde 1996 men arbetet fortsatte fram till 2005 som en "Nordisk kontaktgrupp för kemikalieolyckor" med samma inriktning som tidigare att behandla olyckor både till lands och till sjöss.

Inom ramen för styrgruppens arbete fick Björn Looström (då vid svenska Kustbevakningen) i uppdrag att skriva en teknisk översikt (handbok) för kommuner i Norden om praktiska metoder för åtgärder mot kemikalieutsläpp i vatten. Detta arbete resulterade 1996 i ett kompendium med titeln "Åtgärder mot kemikalieolyckor i sjöar och vattendrag" som distribuerades till de nordiska länderna. Björn Looström färdigställde en andra reviderad upplaga 1999 som gjordes tillgänglig som en nerladdningsbar pdf-fil på Internet.

Den Nordiska kontaktgruppen beslöt 2002 att handboken skulle vidareutvecklas och få den nya titeln "Åtgärder mot kemikalieolyckor i sjöar, vattendrag och kustvattenområden". Därmed skulle handboken även inkludera åtgärder mot fartygsrelaterade kemikalieolyckor. Efter en grundlig omarbetning och väsentlig utökning är härmed denna nya upplaga av handboken färdigställd.

En grundläggande tankegång i den nordiska handboken är att skapa en struktur i responsmetodik. Denna struktur grundas på det fysikaliska beteendet hos fria kemikalier och emballerat gods vid utsläpp i vatten. Fria kemikalier är gasformiga, avdunstar snabbt, flyter, upplöses eller sjunker till botten och emballerat gods flyter, sjunker eller svävar omkring i vattenmassan. Beteendet kan också, av olika orsaker, förändras efter en tid i vattnet. Handboken följer ett ofta använt system med 12 st beteendeklasser för fria kemikalier och tre klasser för emballerat gods (se Bilaga 3).

Den nya handboken skiljer sig också från tidigare upplagor genom att den nu även finns som en webbplats samtidigt som alla delar går att skriva ut (som pdf-filer) och använda som en vanlig handbok. Webbversionen gör att det genom hyperlänkning är lätt att hitta till hänvisade platser med ytterligare information. De två delarna kompletterar varandra.

En annan viktig skillnad från äldre upplagor är de två nytillkomna avsnitten ”Metoder” och ”Olyckor”. Alla metodbeskrivningar har förts till avsnittet Metoder och alla redogörelser för inträffade olyckor har samlats i avsnittet Olyckor. Detta har gjort handboken mer överskådlig.

Metodbeskrivningarna är i allmänhet ganska kortfattade och måste ofta kompletteras med detaljinformation från andra källor (referenser ges vanligen). Dessutom krävs omfattande praktiska övningar innan en metod kan anses operativ.

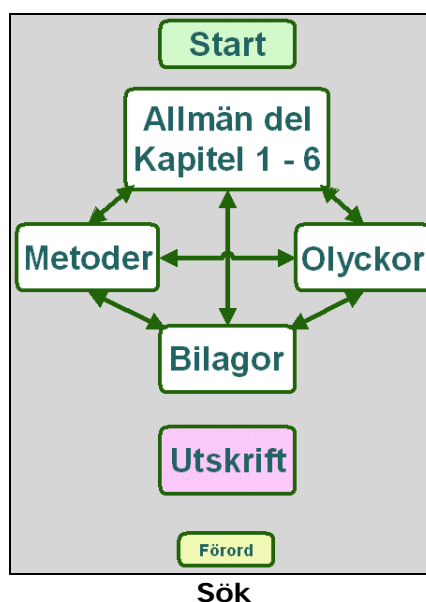
Redogörelser för inträffade olyckor spelar en central roll i handboken. Det är emellertid mycket svårt att få tag i ett så stort bakgrundsmaterial om olyckor som behövs för att kunna utforma bra sammandrag om dem. Här har dock tillräckligt utförlig dokumentation kunnat erhållas från 38 olyckor.

I handbokens pappersversion finns en två-sidig innehållsförteckning (kan tas fram som pdf-fil). I webbversionen kan allt innehåll nås genom hyperlänkning från den miniatyriserade klickbara navigationsrutan som motsvaras av block-schemat nedan. Navigationsrutan finns på 40 st förstasidor i webbversionen.

Nedanstående block-schema visar handbokens struktur.
Sidorna **Start**, **Utskrift** och **Sök** finns endast i webbversionen.

Samtliga avsnitt är sammanlänkade med varandra. I både pappers- och webbversionen sker detta genom ömsesidiga hänvisningar till respektive avsnitt. I webbversionen sker det även med hyperlänkar. Webbversionen är därmed överlägset smidigast och snabbast att använda (men förutsätter dator).

De fyra rutorna med dubbelriktade pilar visar den egentliga informationsbärande kärnan i handboken. **Allmän del** består av sex kapitel där kapitel 5 och 6 översiktligt behandlar åtgärder mot olyckor med kemikalier och farligt gods. Viktig detaljinformation finns i delarna **Metoder**, **Olyckor** och **Bilagor**.

Start ger en kort introduktion till handboken. Under **Utskrift** kan handbokens samtliga delar hämtas som pdf-filer och skrivas ut. Det totala antalet sidor är ungefär 280. Med funktionen **Sök** (under den egentliga navigationsrutan) kan hela webbplatsen genomsökas med valfria ord.

Den Nordiska Kontaktgruppen har beslutat att handboken inte skall behandla åtgärder mot olyckor med radioaktiva ämnen. Försiktighetsåtgärder beträffande vissa vanliga radioaktiva ämnen är dock mycket kortfattat behandlade i avsnitt B8.16 i Bilaga 8.

Kapitel 3 innehåller en översiktlig beskrivning av allmänna principer för portabla mätinstrument. Det finns så oerhört många typer och fabrikat av sådana mätinstrument på världsmarknaden varför det inte syns vara meningsfullt att beskriva några speciella instrument, särskilt som utvecklingen på området är mycket snabb.

Personlig skyddsutrustning är mycket kortfattat diskuterad i Bilaga 4 och inriktad på skyddsdräkter där några bildexempel ges. Olika länder och olika räddningstjänster har skilda traditioner på området varför det är svårt att utarbeta en mer detaljerad översikt. Referenser görs till den senaste europeiska standarden för skyddsdräkter som också är översiktligt beskriven.

Bilaga 12 Referenser består till största delen av traditionella litteraturhänvisningar. Men där har också många webblänkar tagits med, när de ansetts särskilt viktiga för sammanhanget, trots att de kan betraktas som färskvaror. När länkarna försvinner torde det ofta vara lätt att på grundval av sammanhanget leta fram nya jämförbara länkar på webben.

1 december 2006

Björn Looström
Snäckgårdsvägen 64
SE-621 41 Visby, Sverige